

מסכת תמורה

ד. 1) מאי אתי לרבווי מתניתין דקתני "הכל ממירין"? ומדוע נקטה מתניתין "אחד אנשים ואחד נשים", ולא סתמה כדסתמה בריש מסכת חולין (תוס'?) ומה דינו של המימר (מתני' ותוס'), ומדוע? 2) מדוע סברה הגמ' דלשון "הכל ממירין" הוא לכתחילה? ומה הוקשה לגמ' על האי לישנא? וכיצד הסיקו בסוגיין בביאור לישנא דמתניתין (גמ' רש"י ותוס')? ומדוע שונה הוא מ"הכל שוחטין" דתני בחולין דהתם מסקינן דכן הוי לכתחילה? 3) מה יותר פשיטא דדיני תמורה יאמרו: בשוגג או במזיד, ומדוע (תוס')?

ה. 1) מה יליף רבי יהודה ומה יליף רבי מאיר מדכתיב תלת זימני "קרבנו" גבי סמיכה? ומה הכרחם לדרוש הכי? ומה הוי אמינא בלא האי קרבנו (תוס'), ומדוע? 2) מה הסלקא דעתין למימר דאשה אינה בתורת תמורה? ואמאי אין ללומדה משאר דיני התורה דהשוה הכתוב אשה לאיש? ומהיכן באמת ילפינן לה? ובמה תלוי הנידון כיצד ילפינן לה?

ו. 1) קטן או גוי שהקדישו קרבן, או שהמירו את קרבנם, או שנתנו רשות לאחרים להמיר את קרבנם (תוס'), האם יש בדבריהם ממש, ומדוע? 2) המפריש קרבן עבור חבירו, מי מהם שהמיר נאמר בו הדין ד"זהיה הוא ותמורתו יהיה קודש", ומדוע? והאם בכל אחד שהפריש עבור חבירו יאמר האי דינא, ומדוע? 3) "המקדיש מוסיף חומש", מאי אתי לאפוקי?

ז. 1) האם מותר להנות מקדשי גוי (פרט), ומדוע (גמ', ותוס')? ואי נימא דאסור להנות, האם אף חייב משום מעילה (פרט), ומדוע? 2) האם נוהג דין "טומאה" בקרבן גוי (פרט), ומדוע (גמ' ותוס')? ומה דין קרבנו לענין נותר ופיגול, ומדוע? ומה דין הגוי בנסכים (פרט), ומדוע? 3) האם הרישא והסיפא דמתניתין אזלא כחד תנא, ומדוע (גמ' ותוס')?

ח. 1) אדם שנשבע שבועת שוא בשוגג או במזיד, מה דינו, ומדוע? ומדוע סברה הגמ' דאף בשבועת אמת יהיה האי דינא? ואמאי באמת אין הדין הכי? 2) אדם שנשבע לשקר שאכל כיכר או נשבע שלא אכלו, מה דינו בשוגג ובמזיד, ומדוע? וכיצד דינו אם ישבע להבא שיאכל או שלא יאכל, ומדוע? וכיצד דינו אם נשבע כמה פעמים שיאכל הכיכר (פרט), ומדוע? 3) מה דינו של המזכיר שם שמים או לבטלה, או המקלל את חברו בשם, ומדוע?

ט. 1) מה היא הפרשה הקודמת לתרומה, ומהיכן וכיצד ילפינן לה (גמ' רש"י ותוס')? ומה הם סדר הפרשות לאחר התרומה, ומנלן (רש"י ותוס')? ומה דינו של העובר על סדר הפרשות, ומדוע? 2) היו לפניו שתי כלכלות של תאנים, ואמר הפרשותיה של זו ושל זו בזו, האם הפרשתו חלה, ומדוע? והאם נכון לעשות כן אפילו לכתחילה, ומדוע (גמ' ותוס')? 3) היו לפניו שתי כלכלות של תאנים, ואמר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחברתה, האם הפרשתו חלה, ומדוע (גמ' ותוס')? והאם נכון לעשות כן לכתחילה (תוס'), ומדוע?

י. 1) כיצד הסיקה הגמ' בביאור הברייתא "משום רבי יוסי בר חנינא אמרו אף המקדים תרומה לביכורים", ומה הכריח להסיק הכי? 2) כיצד הסיקה הגמ' בטעמו של רבי יוסי בר חנינא, ומה הכריח לבאר הכי? ומה הוקשה לאביי מדין "מימר" על האי טעמא (גמ' ותוס')? וכיצד תירצו (באר היטב)? 3) מדוע סברה הגמ' דהדין הנאמר גבי מלקות ד"אונוס" סותר לדינו של רבי יוסי בר חנינא (גמ' רש"י ותוס')? ואמאי באמת אינו סותר? 4) מה הוקשה לרבי יהודה ורבי יעקב על הא דכתיב גבי נותר "באש תשרופו" (גמ' ותוס')? ומה הוכיחו מכח האי קרא?

יא. 1) האם יש להוכיח מדין אכילת בכור שצדם את אוזנו בידיים לענין הפלוגתא דאביי ורבא גבי כל מילתא דאמר רחמנא לא תיעבד, ומדוע (תוס')? 2) אונס שעבר וגירש, מה מוטל עליו לעשות, ומדוע (גמ' ותוס')? והאם יש לתלות את דין המלקות דידיה בפלוגתא דאביי ורבא, ומדוע? והאם יש לדון בו משום לאו שקדמו עשה, ומדוע (תוס')? 3) התורם מן הרעה על היפה, או ממין על שאינו מינו, האם תרומתו חלה, ומדוע? והאם יש להוכיח מהתם לענין כל מילתא דאמר רחמנא לא תיעבד, ומדוע (גמ' ותוס')? 4) מה דין הפדיון בחרמי כהנים? והאם תלוי הוא בפלוגתא בכל מילתא דאמר רחמנא לא תיעבד, ומדוע (גמ' ותוס')?

יב. 1) מה דין מכירתם ופדיונם של מעשר ובכור, ומהיכן ילפינן לה? וכיצד הדין בעבר על דין המכירה והפדיון? והאם יש להוכיח מהתם לפלוגתא דאביי ורבא גבי כל מילתא דאמר רחמנא לא תיעבד, ומדוע (באר היטב)? 2) איזה דין למדו אביי ורבא מדכתיב "מעשרותיכם תרימו"? 3) כהן גדול שנשא אלמנה וגרושה, מה דין הבן הנולד? וכיצד סברה הגמ' להוכיח מהתם לפלוגתא דאביי ורבא (גמ' ותוס')? וכיצד דחו?

יג. 1) מה דין התמימים שהוקדשו לברק הבית והבעלי מומים שהוקדשו למזבח? והאם יש להוכיח מהתם לפלוגתא דאביי ורבא, ומדוע? 2) הנוטל משכון מן הלווה שלא כדין, האם מחויב בהשבת המשכון, ומניין? ואי נימא דמחויב להשיבו, אימתי חייב להשיבו (גמ' ותוס'), ומדוע? 3) מה ילפינן מדכתיב "תעזוב" יתירא גבי מתנות עניים (גמ' ותוס')? באר במה תליא הנידון! 4) הנוטל ריבית קצוצה, האם חייב להשיבה? והאם יש לתלותו בפלוגתא דאביי ורבא, מנין, ומדוע?

יד. 1) למסקנת הסוגיא, מאי איכא בין אביי ולרבא? ואלו נפקא מינות נוספות העלו התוס', והאם באמת הם נפקא מינות, ומדוע? 2) המקדיש בעלי מומים והקריבן על גבי המזבח, משום כמה אזהרות הוא עבר, ומנלן? והאם דין זה נאמר אף בפרת חטאת ושעיר המשתלח, ומדוע (פרט)? 3) פרת חטאת ושעיר המשתלח ששחטן בחוץ שלא כדינם, האם יש לחייבן משום שחוטאי חוץ (גמ' ותוס'), ומדוע?

בהצלחה!

תשובות למבחן ערכין לג לד, תמורה ב ו

א. (1) המוכר בית בבתי החצרים, יפה כוחו כשדה אחוזה דיוצא ביובל ויוצא בגרעון כסף, דהא הקישו לשדה אחוזה דכתיב "על שדה הארץ יחשב". ומאידך כתיב ביה "גאולה תהיה לו" וילפינן מינה דיכול לגאלו מיד ואינו צריך להמתין שתי שנים כשדה אחוזה. (2) לדעת רב הונא יוצא הוא ביובל לבעלים, והיינו דכתיב ביה וביובל יצא. ולדעת רב אושעיא אינו חוזר לבעלים ביובל, משום דהכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו, וכשפירט לך הכתוב בשדה אחוזה דיוצא לכהנים דווקא בשדה אחוזה אמרינן הכי, אבל בשאר מילי הרי הוא לגואלו. ואם הקדישו הוא, כולי עלמא מודו דאינו יוצא ביובל בלא פדיון, דלא עדיף מבן לוי דאף דיפה כוחו במכירתו דיכול לפדות לעולם, מכל מקום כתיב ביה דאינו מוציא מידי ההקדש ביובל בלא דמים. (3) לדעת רב הונא אתי למקדיש בתי החצרים וגאלו אחר ולאחר שנתיים הגיע היובל, דהכא אי לאו קרא לא הוי ידעינן אי לדמותו לשדה אחוזה דיוצא לכהנים או לדמותו לבתי ערי חומה דנחלט ללוקח, דמה דאמרינן דדומה הוא לשדה אחוזה היינו היכא דיש יפוי כח למוכר. ולדעת רב אושעיא ביאר רב פפא דאתי להיכא דקנאו לוקח והגיע היובל בתוך ב' שנים, דהרי אף אם ניפה את כח המוכר כשדה אחוזה ולא נחליטו ללוקח כבתי ערי חומה, הא בעי להשלים לו ב' שנים, ולהא קמשמע לן קרא דביובל יצא.

ב. (1) בתי החצרים היינו אפילו היכא דיש לה חומה, אבל אין בה אלא ב' חצרות עם ב' בתים, והיינו דכתיב בתי החצרים בלשון רבים, וליכא למימר בית וחצר בית וחצר, דאי הכי סגי בחצרים ואנא ידעינא דבית בחצר קאמר, דהא חצר בלא בית קרפף הוא דמיקרי. וילפינן לה מיתורא דכתיב "אשר אין להם חומה" ועל כרחך אתי למימר דאף שיש להם חומה הרי הוא כמו שאין לו. ואמרינן בסוגיין דאף ישב ולבסוף הוקף דינו כבתי החצרים, דהא כתיב "בית מושב עיר חומה". וכן לא מהני שישראל הקיפוהו כשכבשו הארץ, דהא ילפינן מוקפות חומה מדכתיב "כל אלה ערים בצורות" דהיו מקופות חומה מכניסתן לארץ. (2) לוי המוכר שדה אחוזתו הרי נגאלת מיד כדכתיב "גאולת עולם תהיה ללוים". והיכא דהוא שדה שירש מאבו אמו הישראל, כולי עלמא מודו דאינו גואל אלא לאחר שנתיים, דהא כתיב בקרא "כי בתי ערי הלוים". וישראל היורש את אבי אמו הלוי, לדעת חכמים שפיר הוי בכלל בתי ערי הלוים ונגאל מיד. ולדעת רבי בעינן אף שיהיה לוי, דהא בקרא כתיב "מן הלוים" וילפינן דיש מקצת מן הלוים דאינו גואלים והיינו הפסולים וכל שכן ישראל. (3) לכאורה לא משכחת לה, דכיון דעריהם הם ערי מקלט, הרי אין מקיפין אותה חומה. ומשכחת לה רק בשעת כניסתן לארץ אי מצאו לה חומה, ובתוס' העלו צד דלמאן דאמר דסגי בהיתה לו חומה, אף הכא יאמר האי דינא גם לאחר שיטתרו החומה. ודינו שנגאל לעולם ולא רק לשנתו, כדכתיב "גאולת עולם תהיה ללוים". ומאידך אף יוצאת ביובל, כמבואר להדיא בקרא [והובא ברש"י בעמוד א ד"ה בן לוי. וברש"ש שם].

ג. (1) מגרש הוא אלף אמה סביב לעיר הפנוי מכלום דעשוי הוא לנוי העיר. ושדה היינו אלף אמה שלאחר המגרש. ואסור לשנות ממגרש לשדה ומשדה למגרש, משום דבעינן גם מגרש לנוי העיר וגם שדה בשביל זריעה. וכן אסור לעשות עיר מגרש ומגרש עיר, דהא בעינן שיהיה גם ישוב וגם נוי. ולדעת רבי אליעזר, דין זה נאמר דווקא בערי הלוים כדכתיב "ושדה מגרש עריהם לא ימכר", דעל כרחך דהאי לא ימכר אינו כפשוטו, דהא כתיב "גאולת עולם תהיה ללוים", מכלל דאיכא מכירה. אלא כוונת הקרא דלא ישנה בערי הלוים. אבל בערי ישראל איכא קפידיא רק לא לעשות עיר מגרש משום ישוב ארץ ישראל. (2) השדה יוצאת ביובל ומתחלקת לכהנים, וילפינן לה מהא דהוקשה שדה החרם לשדה אחוזה, ומה שדה אחוזה של ישראל שהקדישה יוצאת ביובל ומתחלקת לכהנים, אף שדה חרמו של כהן הכי. [ולעיל (כט). אמרינן דרבנן דרשו לה מיתורא דהחרם]. ובלאו האי ילפותא הסיקה הגמ' דהוי אמינא דיכול הכהן לפדותה לעולם, דהא כתיב "כי אחוזת עולם היא להם" והוי אמינא דכל דהוי אחוזתם דין ערי הלוים להם דיש להם פדיון לעולם. ולהא קמשמע לן ההיקש לשדה אחוזה לומר דווקא בשדה אחוזתו נאמר האי דינא ולא בשדה חרמו. ומדכתיב "ואיש את קדשיו לו יהיו" ליכא למילף דהוא הדין הכא יזכה בה כיון שהוא הקדישה, דהא שאני התם דהקריב האימורים ומשלחן גבוה זוכה, אבל הכא הרי רוצה לזכות מעצמו. וכן מקל וחומר דאם נוטל כשאחר הקדיש לא כל שכן שיטול בשל עצמו ליכא למילף, דהא כשהוא זוכה בשל אחרים מקבל רק לפי חלקו ומהיכי תיתי שעתה יטול הכל, וכתבו התוס' דהוא הדין דהוי מצי לאקשווי דהרי שדה אחוזה מתחלקת דווקא לאנשי המשמר.

מסכת תמורה

ד. (1) מתניתין אתי לרבוויי דאף יורש מימר ודלא כרבי יהודה דאמר דיוורש אינו מימר. ומאי דקתני מתניתין אחד אנשים ואחד נשים, לרבוויי נשים הוצרך, דהא אמרינן להלן בגמ' דאיכא סלקא דעתין דנשים אינן בפרשה דתמורה משם דכל הפרשה בלשון זכר נאמרה. אבל בחולין דאיירי לענין שחיטה דמהיכי תיתי למעט אשה, לא הוצרך התנא לכתוב אשה בהדיא. ומבואר במשנה שהמימר לוקח ארבעים. וכתבו התוס' בתירוץ אחד, דבאמת לוקח שמונים, דהא איכא תרי לאו "לא יחליפנו" ו"לא ימיר". ובתירוץ אחר כתבו, דכיון דאיצטריך תרי קראי חד לשלו וחד לשל חבירו שנתן רשות להמיר, אין לוקין על תרויהו. (2) לרש"י הגמ' סברה דמשמעות הלשון דהכל הוא לכתחילה. והוקשה לגמ' דהא בסיפא תני דהוא רק בדיעבד, ועוד דהרי בקרא מבואר להדיא דאסור הוא. והתוס' ביארו, דהכא על כרחך דהכל לכתחילה הוא, דאי לישנא דבדיעבד הוא, אמאי הוצרך תנא לפרש לא שאדם רשאי להמיר. ולרש"י מסקנת הגמ' דלישנא דהכל שפיר הוי דיעבד, וכוונת מתניתין דהכל מתפסין בתמורה דאף נשים שהמירו תמורתן תמורה. והוסיף רש"י בחולין, דדווקא בחולין מסקינן דהוא לכתחילה משום דתרתני דיעבד למה לי. אבל במתניתין דהכא יש לפרש דקתני סיפא לא דאדם רשאי להמיר רק משום דרצה לסיים בה דסופג את הארבעים, ואיכא רבותא דאפילו דסופג את הארבעים תמורתו חלה. ור"ת ביאר, דכוונת מתניתין לנקוט "לישנא אלימא" לומר דאף אם התכוון להמיר במזיד חלה תמורתו. ור"י ביאר נמי על דרך זה, אלא דסבר דמזיד אינו רבותא, אבל הרבותא היא בנשים, דאף דהפרשה בלשון זכר נאמרה, לא אתי כלל למעט נשים ושפיר איכא למימר דתמורתן חלה. (3) לדעת ר"ת מבואר במתניתין דבמזיד איכא רבותא טפי. וביארו התוס' דאף דלקמן בעינן ילפותא לשוגג, היינו דווקא לענין מלקות, אבל לענין החלות וודאי דבמזיד איכא רבותא טפי דאף דארבעים בכתפיה מכל מקום תמורתו חלה. ולדעת הר"ש משאנן אין כלל מלקות בשוגג, ועל כרחך דלענין חלות התמורה בעינן לרבוויי לשוגג, ומשמע דבמזיד טפי מסתברא דיהני. ועוד כתבו התוס', דאיכא למימר דלענין עצם ההקדש וודאי דבשוגג איכא רבותא טפי לומר דלא דמי להקדש טעות. אבל לענין הקרבה במזיד דלוקח איכא רבותא טפי.

ה. (1) לדעת רבי יהודה ילפינן מחד "קרבנו" למעט יורש, דסלקא דעתין דכיון דיש לו זכות בה הוא הדין דיוכל לסמוך, וחד קרבנו למעט קרבן גוי, וביארו התוס', דאף דאיכא מיעוטא ד"בני ישראל" למעט, אכתי הוי אמינא דהכהן יסמוך על קרבנו. וחד קרבנו אתי למעט סמיכה מקרבן חבירו ולא מהני ליה שליחות. ואי בעית אימא, דחבירו וגוי מחד קרא נפקא דליכא שליחות בסמיכה, ובעינן תו קרבנו לרבות בעלי חוברין לסמיכה, דאי לאו קרבנו הוי אמינא דאינן בסמיכה כי היכי דאינן בתמורה (תוס'), ולהאי קמשמע לן קרא דסומכים [ואף דקרבנו למעט, הכא על כרחך דלרבות אתי דלמעט לא בעי קרא]. והאיכא דאמרי קמא סברי דלא מסתברי לרבותן דהא לא מיחד קרבן דידהו. ולדעת רבי מאיר, חד קרא אתי למעט חבירו וחד למעט גוי וחד לרבות בעלי חוברין לסמיכה. אבל ליכא למימר דחד למעט קרבן אביו אתי, דהרי מדיוורש מימר דהא כתיב "ואם המיר ימיר" לרבות את הירוש, וודאי דאף סומך. ורבי יהודה לא דרש להאי לרבותו לתמורה, ושפיר איכא למימר דקרא למעט יורש מסמיכה אתי.

(2) סלקא דעתין דכיון דכל הפרשה נאמרה בלשון זכר, דהא כתיב "לא יחליפנו" ולא כתיב לא תחליפנו, אשה אינה לא בתמורה ולא במלקות בתמורה. וליכא ללומדה משאר דיני התורה שהשווה אשה לאיש, ונהיינו לכלל הפחות איכא ביה מלקות משום לאו דלא ימירנו], לפירוש ראשון ברש"י הוא משום דהאי השווה הכתוב אשה לאיש בלאו שיש בו מעשה איירי כדכתיב בקרא "אשר יעשו". ולפירוש שני הוא משום דתמורה הוא לאו דאינו שוה בכל דהרי בשותפין ליכא להאי לאו. והוי אמינא דבהא לא השווה הכתוב. ומסקינן דלרבי יהודה ילפינן לה מדכתיב "ואם המיר ימיר" דלידיה ליכא למימר דאתי לרבות יורש, דהא הוא פליג וסבר דמדיוורש אינו סומך אף אינו מימר. ולרבי מאיר דדרש לה לרבות יורש, על כרחך דריש "וי" ומדכתיב "ואם" דריש לרבות אשה.

ו. (1) קטן שלא הגיע לעונת נדרים אין בדבריו כלום. ומשהגיע לעונת נדרים והיינו י"ב שנה ויום אחד, נדריו נבדקים ואם ידע לשם מי נדר או הקדיש, יש בדבריו ממש, וילפינן לה מדכתיב "איש כי יפליא". ומכל מקום לענין תמורה הוא ספק בגמ', האם סגי בהא דיכול להקדיש, או דדין והיה הוא ותמורת יהיה קודש תליא בדכתיב קודם לכן לא יחליפנו ולא ימיר אותו, וקטן שאינו בר עונשין לא שייך בתמורה. ויש צד בגמ' דכיון דעתיד להיות בר עונשים שפיר נאמר בו פרשת תמורה. וכתב רש"י דאליבא דאמת אינו. וגוי שהקדיש קרבנו קדוש, דילפינן לה מדכתיב "איש איש". ומכל מקום לענין תמורה לדעת רבי שמעון אינו ממיר. ולקמן מבואר לחד לישנא דילפינן לה מדכתיב "בני ישראל" בתחילת הענין. ולחד לישנא הוקש הוא למעשר בהמה ומעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב בני ישראל. וברש"י כאן מבואר דהיינו משום דאינו בר עונשין. (ועיין שפ"א). וכתבו התוס' בחד תירוצא, דכל שהוא עצמו אינו יכול להמיר, אף אם נתן רשות לאחרים לא מהני. ועוד כתבו התוס', דלרבי יוסי דהחמיר בקרבן גוי להחשיבו כקרבן לכל דבריו, הוא הדין דמהני ביה תמורה. אמנם בתירוץ אחר כתבו, דאף לרבי יוסי אין זה ברירא דהגוי עצמו יכול להמר, [אבל אם נתן רשות לישראל, אליבא דרבי יוסי שפיר יכול הישראל להמיר].

(2) ישראל שהפריש עבור חבירו, המתכפר עושה תמורה דלגביו היינו "קרבנו". ורמי בר חמא הסתפק האם דין זה הוא רק היכא דגם המקדיש וגם המתכפר איתיה בדין תמורה. אבל היכא דהמתכפר הוא ישראל והמקדיש הוא גוי, שמא לא נאמר בו דהמתכפר עושה תמורה, דכיון דהמקדיש לאו בר תמורה היא, לא מהני תמורה בקרבנו.

(3) ביאר רש"י או דאתי לאפוקי פודה בהמת תמורה, דאינו צריך להוסיף חמוש. או אתי לאפוקי הקדיש בית או שדה ובא אחר שאינו הבעלים וגאלו.

ז. (1) לדעת רבי שמעון אין חיוב מעילה בקרבן של גוי, וילפינן לה "חטא חטא" מתרומה דהתם הרי כתיב דווקא בני ישראל. [והיינו רבי שמעון לשיטתו, אמנם רבנן פליגי עליה בקידושין (מא:)] ולשיטתם אף גוי ישנו בפרשת תרומה]. ואף אין איסור מדאורייתא להנות מקדשי גוי, וביארו התוס' דכיון דאין בה קדושה לענין פיגול נותר וטומאה וכמו שיבואר, הוא הדין דאין בה איסור הנאה. ולפירוש רש"י, הני מילי בקדשי מזבח, דדווקא הם נלמדו מתרומה דתרווייהו הוי קדושת הגוף, אבל קדשי בדק הבית שפיר אית בהו מעילה. ולדעת רבי יוסי, קרבן גוי הרי כקרבן ישראל לכל דינו, דהא כתיב בקרא דמינה ילפינן לרבות הקדש גוי, ל"ה". ולפירוש ר"י, כל מה דאמר רבי יוסי הוא רק בקדשי בדק הבית שלא הוקשו לתרומה, אבל בקדשי מזבח רבי יוסי מודה דאין מעילה, אבל לרבי שמעון אף בקדשי בדק הבית ליכא מעילה.

(2) לדעת רבי שמעון דין אכילה בטומאה אינו נוהג, דהא כתיב בקרא "וינורו מקדשי בני ישראל". אמנם הביאו התוס' דלענין שימוש בטומאה מבואר בסוגיא בזבחים דוודאי דהכהן מוזהר, דהא אין הציץ מרצה עליו. וכן אין בו דין נותר ופיגול, משום דילפינן נותר בחילול חילול מטומאה, וילפינן פיגול בעוון עוון מנותר. ולרבי יוסי בהכל חייבים, משום דכתיב בקרבנו ל"ה". ולענין נסכים, כולי עלמא מודו דאינו מביא נסכים בפני עצמם, דהא כתיב "אזרח" דדווקא ישראל הנקרא אזרח מביא נסכים. אבל קרבנו טעון נסכים, דילפינן מדכתיב "ככה". ואם הביא דמי נסכים יביאו משלו, ואם לאו יהיו קריבים משל ציבור.

(3) ברישא דמתניתין דקתני "הכל" אמרינן דאתי כרבי מאיר דאמר דאף יורש סומך. אמנם הסיפא דקתני בה דאם המיר סופג את הארבעים, אמרינן דלאו רבי מאיר הוא, דהרי לדעת רבי מאיר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, אלא רבי יהודה היא. אמנם כתבו התוס', דלמאי דאמרינן לקמן דמימר חשיב מעשה משום דבדיבורו מתעביד מעשה, שפיר יש לאוקמי כולה כרבי מאיר.

ח. (1) אדם שנשבע שבועת שוא במזיד, הרי לוקה. ואף דהוי לאו שאין בו מעשה, מכל מקום מדכתיב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" ילפינן דדווקא ה' אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. ואם נשבע בשוגג, אינו חייב כלום. וסברה דגמ' דאף בשבועת אמת ילקה, משום דכתיב "ליראה את ה' הנכבד וגו'" וכתבי בתריה "והפלא ה' את מכותך" והאי הפלאה הרי הוי מלקות כדילפינן גזירה שוה מוהפילו השופט, והנשבע אפילו על אמת נמי אינו ירא. ודחו, דהא כתיב "ובשמו תשבע", ואף דאתי למימר דנשבעין על המצות, הא תרי "ובשמו תשבע" כתיבי.

(2) הנשבע שאכל כיכר זו או שלא אכל, לדעת רבי יוחנן לוקה. ואף דהוי לאו שאין בו מעשה, מכל מקום ילפינן לה מדכתיב "לשוא לשוא" שני פעמים, ואם אינו ענין לשוא תנהו ענין לשקר דלשעבר דדומה לשוא דנמי הוי לשעבר. ולענין קרבן הוא פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, דלדעת רבי ישמעאל אין קרבן על לשעבר, ולדעת רבי עקיבא יש קרבן אף על לשעבר. ואם נשבע שלא יאכל ואכל, הרי לוקה משום דהוי מעשה, ובשוגג חייב בקרבן עולה ויורד וכמבואר בקרא. ומבואר בסוגיין דאין שבועה חלה על שבועה. אמנם כתבו התוס', דאם נשבע מעיקרא שלא יאכלנה וחזר ונשבע שלא יאכל, שפיר חלו עליו שתי השבועות, משום דבראשונה נאסר רק בכולה, ובשניה נאסר אף בכזית. ואם נשבע שיאכל ולא אכל, אינו לוקה, ולריש לקיש הוא משום דהוי התראת ספק דהרי רק בסוף היום עובר, ועד סוף היום יכול לומר יש לו שהות, וגם כשעבר היום יכול לומר דשכוח היה מן ההתראה. ולדעת רבי יוחנן אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, דהא לא רבי קרא מדכתיב "לשוא לשוא" שני פעמים, אלא דומיא דשוא. וקרבן בשוגג כולי עלמא מודו דחייב, דהיינו להרע או להטיב דכתיב בקרא.

3) לפי המבואר בגירסא שלפנינו, המזכיר שם שמים לבטלה אינו לוקה משום דלית ביה אזהרת לאו, משום דאזהרתו היא מדכתיב "את ה' אלוקיך תירא" או מדכתיב "אם לא תשמור לעשות" [עייני רש"י והגהות הגר"א], והאי הוי רק אזהרת עשה. אבל המקלל לוקה, דהא אזהרתו כתיבה בלא תקלל חרש, ועונשו מבואר בקרא ד"ליראה את ה' הנכבד" וכתיב בתריה "הפלא ה' את מכותך" והאי הפלאה היינו מלקות דילפינן מ"הפילו השופט". וברש"י הביא גירסא נוספת, דדין זה תליא בתירוצי הגמ', דלחד תירוצא באמת האי קרא אתי נמי למוציא שם שמים לבטלה, ובאידך תירוצא מסקינן דאתי רק למקלל בשם. [אמנם עייני בשיטה מקובצת כת"י בשם הגליון, דאף לתירוצא קמא מסקינן דסתם מוציא שם שמים לבטלה אינו לוקה].

ט. 1) ההפרשה הקודמת לתרומה היא ביכורים, וילפינן לה מדכתיב "מלאתך ודמעך אל תאחר". והאי מלאתך היינו ביכורים שחייבם חל בשעת מילוי התבואה. ודמעך היינו התרומה, ולרש"י הוא משום דנאמר בה דין דימוע, ולתוס' הוא משום דמע דהיינו דבר לח, דפרשת תרומה נאמרה דווקא בתירושו ויצהר הלחים. ומינה ילפינן איסור לאחור אף בשאר הפרשות, דתרומה קודמת למעשר ראשון וראשון קודם לשני. וביאר רש"י, דהא במעשר ראשון נמי יש בו משום דימוע דהא יש בו תרומת מעשר, וכתיב בקרא לא לאחור כל דימוע. ועוד כתב רש"י בשם המכילתא, דיש להקדים ביכורים שיש להם ד' שמות [ראשית תרומה ביכורים ומלאה], לתרומה שיש לה ג' שמות [תרומה ראשית ודמע], ותרומה למעשר ראשון שיש לו רק שני שמות [מעשר ותרומת מעשר], וראשון לשני שאין לו אלא שם אחד. ועייני בתוס' שביארו באופן נוסף, דתרומה קודמת לראשון משום דאיקרי ראשית [עייני צאן קדשים], וראשון קודם לשני משום דאף בו יש ראשית. והעובר על סדר ההפרשות, לדעת רבי אלעזר לוקה. ומסקינן דהוא משום דהוי לאו שיש בו מעשה דהרי בדיבור איתעביד מעשה. ולדעת רבי יוסי בר חנינא אינו לוקה, משום דהוי לאו הניתק לעשה, וכמו שיבואר להלן תשובה י.

2) אמר של זו בוז רק הראשונה מתוקנת, אבל השניה אינה מתוקנת דהרי לאחר שהראשונה נתקנה הוי מן הפטור על החיוב. ואמרינן בסוגיין דבכהאי גוונא עבר על סדר ההפרשות משום דהקדים מעשר שני של זו שתיקנה למעשר ראשון של זו שבא לתקן ממנה. ועייני שיטה מקובצת [בהשמטות] דביאר, דעיקר הקפידא היא על הא דהפריש מעשר שני מדבר שאכתי טבול למעשר ראשון. והביאו התוס' בשם הירושלמי דאף על זו שתיקנה עבר בעשה משום דהפרישה בבת אחת ובעינין להפריש לפי הסדר.

3) בכהאי גוונא תרווייהו חיילו משום דלא קדמה אחת לחברתה. וכתבו התוס' דצריך לפרש בכוננתו דהתכוון לתקן כל אחת רק עד השיעור הנצרך לו לתקן את חברתה, דאי לאו הכי הא קיימא לן דכל שאינו בבת אחת [משום דהוי מן הפטור על החיוב], אף בזה אחר זה אינן. וכתבו התוס' בשם הירושלמי, דאף דלא עבר על לאו דהקדמה, מכל מקום עבר על עשה דהפריש בבת אחת ולא כסדר הקדימות.

י. 1) הגמ' הסיקה דרבי יוסי בר חנינא אפטורא קאי, דאף מקדים תרומה לביכורים הוא בכלל לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו. דהא ליכא למימר דכוונתו דאף הוא מן הלאוים שלוקים עליהם כמימר ומקלל ונשבע. דהא אשכחן בהא פלוגתא דרבי יוסי בר חנינא ורבי אלעזר, ומדריבי אלעזר אמר להדיא דלוקים, על כרחך דרבי יוסי בר חנינא אמר דאין לוקין.

2) הסיקה הגמ' דליכא למימר דאינו לוקה משום דהו לאו שאין בו מעשה, דהא לא גרע ממימר דבדיבורא איתעביד מעשה ולוקה, אלא היינו טעמא משום דהוי לאו הניתק לעשה, דהרי חזרה תורה ואמרה "מעשרותיכם תרימו" דאף אם עבר והקדים יש לו למשיך להפריש. והוקשה לאביי מאי שנא מימר דהוי לאו הניתק לעשה ולוקין. וביארו התוס' דוודאי דאביי מודה דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, אלא סבר דהיינו דווקא היכא דהעשה נכתב לאחר הלאו לנתקו, אבל הכא גבי מעשרותיכם תרימו דכתיב בחומש אחר הרי לא נכתב לנתק את הלאו, ואם אפילו הכי חשיב ניתק לעשה, הוא הדין מימר יחשב ניתק לעשה משום דכתיב "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" ואף דנעשה הוא מאיליו ואינה מצוה על המימר לעשותה. ותירצו, דשאני מימר דאיכא תרי לאוי ובתרי לאוי אין העשה יכול לנתק, אבל בעלמא אף כהאי גוונא חשיב לאו הניתק לעשה. ורש"י הביא גירסא נוספת, דשאני לאו דתמורה דשוה בכל. ועייני בשיטה מקובצת וברבינו גרשום שהוסיפו, דהעשה אינו שוה בכל דהרי אינו בשותפין, ומשום הכי אינו מנתק את הלאו השוה בכל.

3) הקשתה הגמ' אמאי אמרינן דכהן המגרש לוקה, הא בישראל הוי לאו הניתק לעשה. וביארו התוס', דכי היכי דלענין ביכורים אמרינן דכיון דמצינו בקרא "מעשרותיכם תרימו" דהאי קרא גבי מקדים מעשר לתרומה איירי, ואפילו הכי חשיב ניתק אף לענין ביכורים, הוא הדין נימא לענין כהנים דכיון דחשיב ניתק לענין ישראל הוא הדין היני לענין כהן. ודחו, דשאני כהנים דטעמא אחרינא אית בהו משום קדושתן. וביאר רש"י דאף דהוי ניתק לעשה ולוקין. והתוס' פירשו, דבכהנים כלל לא שייך הניתוק. אבל בביכורים שפיר שייך הניתוק אף בהו, וקרא דגלי בתרומה הוא הדין לענין ביכורים. [ולגירסא השניה שהביא רש"י, כוונת הגמ' להקשות דהתם דהוי לאו שאינו שוה בכל, דהרי הכהן לאחר שיגרש כבר לא יעבור בלאו, ועשה דלו תהיה לאשה שוה בכל, כל שכן שינתק את הלאו, ודחו דשאני כהנים דהחמיר עליהם הכתוב דאף דהוי ניתק לעשה מכל מקום לוקין].

4) ביארו התוס' דהוקשה להם הסמיכות לאיסור נותר, ולרבי יהודה אתי למימר דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ולהכי כתבה רחמנא הכי לנתק את הלאו ממלקות. ולרבי יעקב דאף בלאו הכי לא לוקין משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ילפינן מהאי קרא דאין שריפת נותר דוחה יום טוב, דהא אמר קרא דאסור להותיר ממנו עד בוקר, ומדהדר כתב רחמנא תו בוקר, ילפינן דהיינו בוקר שני, דקאמר קרא דהנותר עד בוקר דט"ז ישרפנו באש.

יא. 1) כתבו התוס' דאין להוכיח מהתם, משום דכיון דאילו נפל מעצמו ליכא ביה איסורא, אף בהטיל בו בידיים אין לאוסרו.

2) אם ישראל הוא מחויב להחזירה. ולרבא הוא פשיטא, דהא כל מיתלא דאמר רחמנא לא תיעבד אי עביד לא מהני, וחייב להחזירה. אמנם בלא שיחזירה אינה אשתו דכיון דגירשה הרי פנויה היא, דהוקש גירושין למיתה דבכל גוונא מוציא מרשות הבעלים. ולדעת אביי דאי עביד מהני, צריך לומר דנפקא מקרא "ולו תהיה לאשה כל ימיו". ואינו לוקה על לאו זה, ואפילו כהן שאינו יכול להחזירה. ולאביי הוא פשוט, דכיון דמחויב להחזירה הרי לא חשיב דהועילו דבריו, ובכהאי גוונא אין מלקות. ולרבא צריך לומר דלא חשיב עבר אמרימא רחמנא, משום דאמר רחמנא לעולם בעמוד והחזור קאי, וביאר רש"י דלא נאמר ביה כלל לאו בגירושין. והתוס' ביארו, דהוא משום דהוי לאו הניתק לעשה. וגם רש"י ביאר דהיינו טעמא לפי לישנא בתרא בסוגיין. וכתבו התוס' דאף דהאי עשה ד"כל ימיו" יכול לקדום ללאו, מכל מקום אין לדון בו משום לאו שקדמו עשה, כיון דמלישנא דקרא מוכח דאתי למימר דאם גירש יחזור.

3) מן הרע על היפה תרומתו תרומה. ולאביי הוא פשיטא, דהא אי עביד מהני. ואף לרבא אינו לוקה משום דנאמר בו "ולא תשא עליו חטא", ומדהוצרך רחמנא לומר האי טעמא, מוכח דהכא אי עביד מהני. ולאביי ליכא להוכיח מהא דבעלמא אי עביד לא מהני, משום דיש לומר דאי לאו דכתב רחמנא ולא תשא עליו חטא, הוי אמינא דהוי רק מצוה מן המובחר ואינו לאו גמור. ואם הפריש ממין על שאינו מינו, אין הפרשתו מהני. ולרבא הוא פשיטא. ולאביי היינו מדכתיב "ראשיתם" לומר תן ראשית לזה וראשית לזה. ולרבא האי

קרא אתי למימר דאף היכא דלא כתיב חלב חלב, כגון בין דגן לדגן או בין תירוש לדגן אין להפריש ממיין על חבירו, ולאביי הא כבר נלמד מדכתיב ראשית (תוס').

4) אין פדיונו פדיון. ולרבא הוא פשיטא. ולאביי ילפינן לה מדכתיב "הוא". וכתבו התוס' דלמסקנת סוגיין, יש לומר דיליף גאולה גאולה ממעשר, דהתם ילפינן העברה העברה מבכור דכתיב ביה עיכובא.

יב. 1) בכור אינו נגאל, כדכתיב "לא תפדה". אבל נמכר לכהן במומו, וילפינן לה מדכתיב גבי חרם "הוא" למיעוטי דדווקא חרם אינו נגאל ונמכר, אבל בכור שפיר נמכר. אבל מעשר אינו נגאל ואינו נמכר, דילפינן "לא יגאל" מ"לא יגאל" דחרמים דכי היכי דהתם אינו נמכר ואינו נגאל, אף מעשר אינו נמכר ואינו נגאל. ואם עבר ופדה את הבכור, אין פדיונו פדיון. ולרבא הוא מילתא דפשיטא. ולאביי ילפינן לה מדכתיב "הם" דרשינן בהויתן יהיו. ורבא יליף מינה דהם בהויתן יהיו דאף בנתערב דמם אינו בטל, ואביי יליף לה מדם הפר ודם השעיר דיום הכיפורים, דסבר כרבי יאשיה דהיה מערבן ואפילו הכי קרי לה רחמנא דם פר ודם שעיר. וכן אם עבר וגאל או מכר את המעשר, לא הועילו מעשיו, ולרבא הוא פשיטא, ולאביי יליף לה העברה העברה מבכור.

2) רבא למד מהאי קרא דהמקדים תרומה לביכורים אף דעבר אמירא דרחמנא, מכל מקום קאמר קרא דהפרשתו הועילה ויחזור להפרשותיו. ולאביי דאף בלאו קרא אי עביד מהני, אתי האי קרא לומר דהלוי שהקדים את הכהן לאחר שנידגה התבואה בכרי, יש לו ליתן התרומה גדולה לכהן, ואין דינו כהקדימו בשיבולים דילפינן מקרא דאינו חייב ליתן לו את התרומה גדולה.

3) הבן הנולד הרי הוא חלל. וסברה הגמ' להוכיח מהכא דאי עביד מהני, דהא קתני בה "דיש בה קידושין", ומשום הכי הולד פגום. ודחה רבא, דשאני התם דכתיב "ולא יחלל", וביאר רש"י דמשמע דחללין הוא עושה ולא ממזרים, ועל כרחך דתפסי בה קידושין. והתוס' ביארו, דהא לאו ראייה, דהא אשכחן דלא תפסי קידושין ואפילו הכי לא הוי ממזרים. אלא מדכתיב "לא יחלל" דרשינן לה, דאם אינו ענין לממזרות תנהו ענין לתפיסת קידושין. ואביי סבר דמהא דכתבה רחמנא "לא יחלל" אינו ראייה דבעלמא לא מהני, דאי משום דלא מהני הוא, סגי דכתיב "לא יחלל", ומדכתיב "לא יחלל" אמרינן דאתי קרא למימר דאף הוא מחלל אותה.

יג. 1) המקדיש תמימים לבדק הבית, או בעלי מומים למזבח מה שעשה עשוי ויקדשו לדמיהם. ולאביי הוא פשיטא. ואמרינן דהכא אף רבא מודה דמהני, דהא כתיב גבי בעלי מומים "ולנדר לא ירצה" [ורש"י הביא לפסוק "כי לא לרצון"], וילפינן דדווקא לרצון אינם עולין, אבל קדשי. וכיון דהאיסור במתפיס תמימין לבדק הבית נמי מהאי קרא נלמד, הוקשו זה לזה, וכי היכי דבעלי מומים מקדש קדשי, הוא הדין בתמימים למזבח.

2) מבואר בסוגיין דיש עליו להשיב את משכון היום בלילה, ואת משכון הלילה ביום. ולאביי הוא פשיטא, דהרי אי עביד מהני. ומכל מקום בעינן קרא ד"השב תשיב" לומר דאף דאיסורא דעבד עבד, מכל מקום עליו להשיב את העבט בזמנו כדן עבט הניטל כדן. ולרבא דאי עביד לא מהני, ילפינן מהאי קרא דיכול לעבד העבט אצלו עד זמן השבת העבט בעבט הניטל כדן. וכתבו התוס', דאף לאביי דאי עביד מהני, מכל מקום כל דלא התכוון לעבור, הרי מחויב בהשבת העבט שלא כדינו אפילו מיד.

3) לאביי דאי עביד מהני, איצטריך האי קרא למימר דאם לא הפריש פאה בקמה יש לו להפריש בעומרין, ואם לא הפריש בעומרין יש לו להפריש מן הכרי. ולדעת רבנן אם כבר אפאהו הרי קנאו בשינוי ואינו חייב ליתן פאה לעניים. ולדעת רבי ישמעאל אף אם אפאה הרי מחויב ליתן פאה לעניים. ולרבא דאי עביד לא מהני, איצטריך האי קרא להיכא דהפקיר כרמו ועמד בבוקר וזכה בו, דחייב בכל מתנות העניים דכתיב בהו תעזוב יתירא.

4) לדעת רבי אלעזר הרי יוצאת בדיינים, דהא כתיב "וחי אחיך עמך" ודרשינן תיהדר ליה כי היכי דניחי עמך. ולדעת רבי יוחנן אינו יוצאת, ויליף לה מדכתיב "בנשך ותרביית לקח וחי לא יחיה", דרשינן לחיים ניתן ולא להשבון, וכן כתיב "ויראתך מאלוקיך" דלמורא ניתן ולא להשבון. ועוד, מדדקשו בקרא לשופכי דמים שלא נתנו להשבון. ואף אביי דאמר אי עביד מהני, אשכחן דסבר דריבית קצוצה יוצאת בדיינים, דהכי הורה בההיא מעשה דנתן המלוה גלימא ששוה כשיעור ההלוואה והריבית. והיינו משום דהכא קראי כתיבי ולא בסברא תליא מילתא.

יד. 1) לגיטא דידן מסקינן דליכא בינייהו מידי, אלא נחלקו אי שינוי מדעת המקום מהני היכא דלא מבואר דינו להדיא, או דלא מהני. ורש"י הביא גיטא, דאיכא בינייהו שינוי גזילה קונה, דלאביי שפיר קונה, ורבא סבר כהמאן דאמר דאין גולן קונה בשינוי, והיינו משום דעבר אמירא דרחמנא ולא מהני. והתוס' כתבו, דאיכא נפקא מינה גבי עבט דמשכנו כלים שעושים בהם חיי נפש, דאם כוונתו להשיב הרי אינו לוקה אליבא דאביי, ודווקא לרבא יש להלקותו משום דעבר אמירא דרחמנא. וכן הקשו בגוונא דנשבע לא לגרש את האשה ועבר וגירשה, האם הועילו מעשיו או לאו [ועיין חק נתן]. ולהאי נפקא מינה כתבו התוס', דכיון דהאיסור אינו אלא משום דבדה מלבו, לא אמרינן ביה אי עביד לא מהני. ועוד הקשו התוס' דאיכא נפקא מינה גבי פודה מעשר וחרמים דלא הועילו דבריו לכולי עלמא, דלרבא יש להלקותו משום דעבר אמירא דרחמנא, ולאביי אין להלקותו.

2) אם הקריבין כולן עובר משום חמשה שמות, משום עצם ההקדש, וילפינן לה מדכתיב "לא תקריבו" גבי "כל אשר מום בו". וכן עובר משום שחיטה כדכתיב "לא תקריבו" גבי "עורת שבור וחרוץ". וכן עובר משום זריקת הדם, וילפינן לה מדכתיב "על המזבח" [אמנם לקמן (ו.) אין זה ברירא דמהתם ילפינן]. וכן עובר משום הקטרת כולו ומשום הקטרת מקצתו, וילפינן לה מדכתיב "ואשה לא תתנו מהם וגו'". ולדעת רבי יוסי בר חנינא איכא אף משום קבלת הדם, ויתבאר מקורו בדף (ו.). ודין זה נאמר אף בפרת חטאת כדכתיב "לה". והכא ליכא למימר דלה' למעט מי שאינו מיוחד לה' אתי, דאי למעטו הרי כבר כתיב "ואשה לא תתנו מהם". ובשעיר המשתלח, למאן דאמר לעולם בעינן הגרלה, הרי כי היכי דשעיר הפנימי בעינן להיות תמים, אף השעיר המשתלח בעינן שיהיה תמים. ולמאן דאמר דלא בעינן הגרלה, או בגוונא דהומם אחד מהן וחיללו על אחר בעל מום, נמי עובר דהא כתיב "לה".

3) בסוגיין מבואר דפטורים, דהא כתיב לה', וליכא למימר דלרבות אתי, דהא כבר כתיב "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו". וכתבו התוס', דבשעיר המשתלח קודם ההגרלה איכא למימר דכולי עלמא מודו דחייב, ודווקא לאחר הגרלה אינו עובר, אלא דקודם וידוי אינו מתמעט מדכתיב "ואל פתח אוהל מועד" דהא ראוי להכנס לצורך הוידוי, [כן מבואר בזבחים קיג:]. אלא מדכתיב לה' ילפינן לה. ולאחר הוידוי, ילפינן לה מדכתיב "ואל פתח אוהל מועד" דהא לאחר הוידוי כבר אינו ראוי כלל להכנס בפתח אוהל מועד.